

БАСНА
и Милана Вукасовића Савремене басне

Досада је г. Вукасовић издао неко-
лико књига басана и текстова који би се могли назвати Б масноликима. Две
његове свеске носе наслов "басне", затим су дошле мале трагикомедије
у виду басана, па приповетке и басне, па дуга шаљива приповетка у којој
учествују животиње па поучно поетска књига "животињско царство/" и сада
"савремене басне". Овај последњи наслов карактеристичан је у два правца.
Он нам од прве речи објављује да у књизи нећемо наћи грациозну и поетску
басну класичног ~~стила~~ која говори целом човечанству и свим временима
него ћемо наћи крепко подвучену садашњицу. На наћи ћемо и нашли смо кри-
тику и карикатуру савремених појава; диктатуру везану штампу празне стома-
ке, слепо идеље за моћнима, рођачке везе као квалификације за добра места
и томе слично и од тога јаче и горе, тако да смо се ми остали писци запити-
тали над књигом колеге у шали наравно да ли аутор савремених басана не
стоји у неким рођачким везама са контролом над штампом. Затим карактери-
стичан је онај насловно наслов по г. Вукасовића писца и баснописца тиме
што још једаред и одлучније но досада подвлачи да г. Вукасовић није пре-
свега и неододљиво фабулист. Ова књига је оштар доказ да њега много занима
актуелна критика више га занима такритика него конкретна критика конкрет-
ног живота него апстрахована уопштена критика нарави и бића. Доиста г.
Вукасовић је изнеговао поред басне, једну врсту мање или више уметничког
израза који се колеба између басне и епиграматичке приче. Књига "Савре-
мене басне" безмало је скроз сачињена од тих псеудо текстова. У случаје-
вима где се прича поклапа с басном имамо најуспелије текстове ове књи-
ге. Тамо где је прича епиграматичког карактера имамо занимљиве текстове.
Али почесто читамо нешто што је сасвим далеко од уметности и уметничке
транспозиције, што је врста сажете полемике мали трактата дискусија на-
чет проблем па и памфлет. У овој књизи г. Вукасовић се врло произвољно
удаљавао од басне и приближавао басни. Уосталом неизбежно је морало тако
бити. Савремене басне, то је контрадикција у самом адјективу! Ако ишта у
књижевности, басна уз пословицу не може бити савремене и несавремена мо-
ра садржати временски и човечно вечне проблеме и истине мора бити класична

ретки су добри и прави баснописци и није лако бити то. Треба наћи вајкадашњу и сваком одмах разумљиву слику конкретну, и за тим опет сваком разумљиву пројекцију слике апстрактно моралне. Треба да ти и ти неопходно и нарацију и поезију. И треба све то провести особито стилизовано по сваку цену са грацијом укусом нотом наивности финоћом ироније у чему лежи поетичност басне и њена уметничка страна. Први баснописац Фригијац Езоп из шестог века пре Христа у ствари је митска личност. Ниједан његов текст није директно сачуван. Оно што се има као прерада Езопових басана то су басне Грка Бабрија и Латина Федра. Они су "езоповску" басну проширили попунили поетисали. Бабријева басна о јелену без мозга / грчки: без срца / то је прави узор басне у смислу уметничке комбинације и поезије. Много столећа је протекло док се на два краја Европе јавише Француз Ла Фонтен и Рус Крилов да Езопа и тип езоповске басне сасвим превазиђу у поезији и ванредно тананој уметничкој иронији и хумору. Немац Десинг није по викацији баснописац него критичар. Његова је басна сва од сухог мозга и критике. Енглез Геј није доста лак ни плах. Читав низ других Немаца и Енглеза били су педагози који су басну неговали као текстове за поуку својих ђака. Наш Доситеј ако игде у басни није јакова, нида езоповску басну препева ни да своју створи. А у целокупној савременој нашој књижевности носи се с басном једини г. Вукасовић што му није мала заслуга "е каже бадава латинска реч за басну:

Г. Вукасовић има талент и наклоност за рентгенизовање спољашњих чињеница. У мете чињенице свести на неки скривен однос у којем се крије морал. И имадар застегнуту епиграматичку форму. У духовном склопу г. Вукасовића несумњиво се крију компоненте баснописца: кратак интервал запажања, нарочито мало једнострано постављање односа, ствари, уметничко поентирање које иде од обичног вица преко низа сентенциозних израза до практичне мудрости или филозофске мисли. Није сасвим јасно следеће: да ли г. Вукасовић има онај посебни грациозно наивни талент приповедача или песника који такође спада у комплексе баснописца. Г. Вукасовић некако као "немац Гелерт, није досталак и брз, није доста плах да једном реч ницом окине и сврши цео чин малог театра у басни. Тај "театар" не интересује г. Вукасовића доста. Он је моралист и критичар и узима "своје време" за анализу и понајмање врши анализу околишан је хоће да подвуче

не само констатацију него своју констатацију. А то је један врло хетероген елемент у комплексу баснописца. Ако игде, у басни се не сме помолити аутор, не сме читаоцима он лично стати ни пред очи ни пред уши. Басна је све до нравоученија пола бајка пола романтика ^{чан} театар. А у нравоученију се опет не сме појавити аутор. Нравоученије кад је басна успела то није ауторова мисао ни порука то је опет уметност: мора нравоученије као жа^{сам}лац из пчеле, мора искочити из саме басне. Моравити уметничка прерада штофа саме басне. На жалост не могу да се сетим ни аутора ни басне или епиграматичке приче али сам добро запамтила сјајно речено филозофски транспоновано нравоученије после текста о нецелисходности грубог поступка са пијаним и немоћним и несвесним чожеком који у ствар ствари није он: Отсутно лице врећа и повређује ко се са пијаним човеком бије

Узорна басна као она недостижна Езопова неки тврде Со^{следећа}кратова о курјаку и јагњету мора имати од прилике ова обележја: Конкретна прича или слика треба да буде врло удаљена од оне апстрактне идеје не слике у коју се циља то јест не сме ~~бај~~ театар бити нравоучителан. Зато је добро да у басни искључиво или бар претежно буду активне животиње и биљке оно према чему човек нема ништа укорењено ни у осећајном ни у мисленом ставу ни у смислу за ни у смислу против. Човека дакле треба у басну уносити што мање, човек смењује онај размак између две слике између сцене и моралног рефлекса од сцене. Човек је по природи резонер и критичар а то нарушава управо развејава атмосферу наивности која је битан битни услов уметничке басне. Како је правилно концептована како је чаробно наивна и како силно иронична у безброј смислова Криловљева басна Квартет у којој нема човека ни као диригента ни као слушаоца. Животиње саме чују давихова музика не ваља и оне самесе премештају и премештају да некак о музикалније седну. ^{Али} услов басне је у овом. Сцена мора бити састављена од опште познатих ствари и одмах разумљивих ствари и исто таквих односа и исто таквих разговора. Ређе мање познате иако можда врло занимљиве животиње не долазе стога у обзир за театар басне. Отудасе аутор ни за живу главу не сме служити неким посебно својим речником или посебно својом дијалектиком. Не сме то чинити рекли смо већ ни у нравоучењу јер не сме помолити лични ^{распознајиво} лични менталитет и стил. Магарац жаба кокош корен биљке бундева на врежи имају свој менталитет и стил.

Са књигом Савремених басана дакле специфичн

Са књигом Савремених басана, дакле специфично обогаченим басана, г. Вукасовић је много отступио од канона. Можда је тако хтео. Можда се као баснописац, дао и сувише апсорбовати полемичном критиком садашњице и моралом за данас. Можда је као уметник тражио нову форму кратке приче са тенденцијом па није могао да се довољно удаљи од басне ни приближи епиграматичком тексту. У те своје савремене басне аутор је много сувише много увео човека. Од животиња стално је на сцени лав један примерак лава који није ни лав ни човек који се ипак више далеко човечије неги лавски рукује и грли "урла нервозно" "мучи силно" човечијим проблемима и поставља питања одвише професионално и стручно одређена. Даље, теме разговора у савременим баснама нису ни општепознате ни обичне. Сасвим напротив. Једна животиња тражи духовно узвишење до човека. Друга контролише опадање својих телесних прохтева, трећа зна да је живот сан. Разговори су речено је већ често су сажете дискусије политичког и социјалног карактера, моралне утехе краће придише памфлетска натира. Главни спикер при томе почешће је г. Вукасовић сам врло распознајљиво и одређено. Свакидашњег колоквијалног језика скоро да нема, расправља се и надмудрује а свакидашњи језик од времена на време карактеришу груби изрази: цукела главурда, бунцати, премлатити трабувати цукац фатирани богаташ. Тим начинима и путевима аутор је дошао до басана "басана" чији наслов може да буде "логично оправдање рата" или "велика свест". У оној првој басни дискусију о рату воде човек и лав и разговор тај поетира и то врло расцлинуто у следећем. Човек закључује да су људи бескрајно савршенији од животиња и зато лако правдају рат јаким логичним разлозима, на што лав закључује од своје стране: "према теби / човеку / испада да је савршенство знамење убијања". У другој басни "свест" је мало тешко пронаћи макар и у иронији јидли смо зато добили поенту у слици ево у којој. Дављеник у риту баца у очи блато својим спасиоцима. и дересе: дере се: "исам ја луд већ ми је крв таква: веће ми је уживање другог да удавим но себе да спасем". Ова последња басна је пример да је г. Вукасовић изишао из своје литерарне категорије јер се та басна не а подвести ни под коју од категорија басана. Немци са највише баснописаца у историји литературе поставили су три категорије: теоријску басну која оштри ум, судбинску басну која у сићушном човеку буди страх религиозни и дивљење, моралну басну која учу учи како треба живети. Басна о високој свести изван категорија је. Можда због савре-

5
треба живети. Басна о високој свести изван категорија је. Можда због своје савремености.

Али није г. Вукасовић ни у овој књизи до краја затурио уметност и регуле басне. Под ружним насловом Свињски савет и после доста грубог почетка: Наждрила се свиња жира" долази права басна која класично из просте и конкретне слике баца рефлекс у неколикодалеких слика танано еоријских. Свиња је много разрила земљу жите дрвета открила и неке и покидала и најзад се запитала: чему ти конци и конопци? А кад је чула да се тим цело држо храни и држи, зпрепастила се: зар оно што је тако важно у земљу да се зарије да не вијори на вршци дрвета! "Е наша мудрице, кад би ти знала колико видљиво зависи од невидљивог не би тако говорила помислила је и најсићушнија жилица али ниједна није ишла за потребно да то каже свињи". То је басна. Прво, ту има приче. Друго, све је једноставно и јасно. Треће далеко је од конкретне слике до оне моралне и духовне. Четврти аутор је извукао из "савремености" једну од оних нитки које су уједно и вечне дакле је аутор био уметник. Има још неколико овој басни сличних причаца. Али сувећим делом а рубу категорије огледи новог жанра причаце нека средина између басне и епиграматичке причаце мање уметнички више интелектуални напор да се једној мисли или једном запажању да рељеф. Таква је творевина на пример Велики новац велики људи где је тобожња прича само дрвено копље на којем ће се издигнути застава занимљива провокација: "на шта служи велики новац човечанству, кад не ствара великог човека ни велике народе".

Нашли смо у збирци један врло симпатичан и поучан пример: како је једно савремено грдило и савремена једна парила потегла г. Вукасовића па потегла и читаоца у једну басну која много обрадује али се мало за њим покаже дефектна. То је басна или причаца о буљини која напитава: орла: зашто језовито закрести кад крене у лов одговара: "да ми ни најмања жртва не би могла пребацити да сам је нечасно напала". Читалац само неки тренут касније заврти главом. Аутор је тамо негде у области политике и новина израдио тачну схему за басну. Та је басна њему писцу "животињског царства" дочарала једну врло згодну визију за буљином. И он је напонски пошао у басну али није с басном насвим успео. Ево мала анализа. Кад управо крести буљина? А ако крести А ако крести пред полазак у лов шта постизава: да се уснуле животиње пробуде и спреме за борбу? или да

се бар што боље увуку и сакрију? Друго питање отпада пошто је одговор на прво питање одговор из стручне књиге: да буљина закрешти пошто доврши лов најде се и хоће да спава. Њен проблем није лов: та чудесна птица која лети без шума има демонски вид и окреће очи стреловито главом која се безмало у степени обрће на ртењачи она лови и обедује славно и сигурно. Њен проблем је спавање. Јер она треба да задрема у време кад се зора ближи кад ће одморени живот шуме да вагалами. Буљина дакле закрешти да би заплашила и расплашила покрет и шум. Г. Вукасовић није унео у своју лепу причицу проверене и тачне податке. Федар сећање на његову басну нас је и навело да потрагамо за букваром природе Федар је тачно на правом проблему сачинио своју басну о буљини. Цикада пева иако је буљина оштро опоменула да буде мир. Дан иде и мала животињца нагонски све јаче галами

Мудра буљина је најзад присетила да се ту не ради о пркосу него о животу и окренула је тактику: домамила цикаду на слатко пиће и онда је кљуном пресекла. И као ће сад Федар у провозученију лепо запарати ону удаљену моралну слику као дијамантом у стакло: "Што цикада жива одрицаше то мртва предусретљиво даде.

Појаве и појмови које г. Вукасовић у својој књижи савремених басана жали исмева и осуђује, баш зато што су савремени ни су сами собом довољно кристалисани. У хаосу данашњих државних и друштвених доктрина и пракса те појаве и појмови једаред насрћу као ајкуле а други пут ваљају и сметају као олупине. За басну која је сва у концизности и оштрини која мора погађати поготком без реплике нису згодне неопређености и проблематичности једне епохе која кува од дна до површине. Али те су појаве какве акве такве погодне да оживе урођену наклоност г. Вукасовића моралисте да разлаже суочава прогања вечном логикусавремену логику. С друге стране, баш баснописац судија и критичар који се изradio на канону басне, није увек доста сигуран међу запажањима и фактима који у живом животу још вибрирају између можда јесте није. Један тако још вибрантан а г. Вукасовићу драг проблем јесте проблем колектива. Некада у доба класичних басана, колектив је значио према чувеној римској фабули о телу и о удовима или према још старијој фабули о седам увезаних прутића колектив је значио сноп свежањ свежањ, А шта је све од тога доба значио стари и модерни и шта ће још значити то колеба и плута. И тако се десило да је г. Вукасовић у савремене

у савременој басни о колективу једну лепу своју рефлексiju која задира у теоријско, применио на савремене ствари и потребе и огрешио се о рефлексiju и о теорију. Поента те басне Ништа простије имала би бити у овоме: животиње чекају да се гениј роди, а човек вели да га треба створити узима мајуиисве најбоље од свих најбољих у колективу. Такав гениј завршава човек: "биће искрен и неће никог потчињавати". Можда у тој причици има нечег тачног о функцији колектива ал је тотално нејасно шта хоће у апстрактној слици да се каже и докаже о генију. Каква је то особина генија "искрен"? И шта гениј друго и чини него потчињава"? Гениј је оно што се директно противи правилу, дискусији реформи организацији колективу. Гениј је игра страшног размаха игра између две крајње крајности над главама човечанства. Аки гениј води народ то је или Наполеон или Мухамед. Ако води науку он је или Пастер или Нобел. У уметности гениј је увек жртва! Шта ће све то у басни! А ако је савремена басна нешто сасвим ново онда г. Вукасовић има са својим задатком још да се носи.

Г. Вукасовић баснописац оставио је поезију описе природе, романтику животињских дражесних интимитета и тајни биљнога царства које хутећи живи. Шта му онда друго остаје у области сажето компоноване сцене скерца моралне шипаљке или шибе, него епиграматична књижевност. "Књижевну историју те епиграма и епиграматичке причице г. Вукасовић изгледа да није нарочито проучавао. "туда је овањегова књига и сва у прелазностима огледима. Имасувше реформираних басана има промаше них епиграматичких причица има добрих ствари које стварно нису друго до мало развије илустрована мисао. Симпатична је забелешка о небесној чавки која се диже у васелену али с тим да не изгуби везу са земљом дакле лети уз конач чии је један крај везан за грану а други дањену ногу. Ово исто негде код Гетеа просто је једна илустрација мисли. Симпатична је та кође она у три реда речена "ствра "ствар" али епиграм али и без поезије је и без кренке жаоке, ствар са лисицом која: о сваком нешто ни о ком добро о лаву ништа.

Животиње су у басни врста уметничких мостића. Оне су ту да питају да залутају и траже да се зачује да заметну резонане да с неразумевањем или са двосмислом или са ужасом оставе човека на оној на његовој страни. Ако све те акције и ставове у басни преузме човек и то модеран и савремен човек

басна ће бити свирепа неугодна. Јер како је већ напоменуто према човеку не само читалац него и сам аутор има сувише одређених исећајних ставова за и против. И милостивија је од епиграма басна г. Вукасовића о двојици сапутника о дебељку који да би видео шта је с оне стране скаче на грбу гробавка. Еки се ужасва и каже да би посматрач могао на дрво да се попне Грбави га прекида: а на што би онда служила моја грба! а дебељко допуњу је: да је згодније усести на грбу човека него "пентрати се којекудас."

У тој басни наравно нема басне. Изоставивши животиње унесавши у своје савремене басне савременост г. Вукасовић се лишио главног при писању басана: могућности да се служи материјалом који су векови филтрирали у смислу морала и симболике.